

יחיאל שוקרון

ייחודה של מכללה אקדמית דתית להכשרת מורים

מכללה להכשרת מורים היא מוסד בפני עצמו. מטרתיה, תכניה ומערכותיה חוברות יחדיו כדי להאדיר הוראה ולהעמיק חינוך. היעד הספציפי שלה הוא הכשרת בחורים ללמד ולחנך ילדי ישראל באשר הם.

איזה טיפוס של בחור יש להעדיף?

אדם בן י"ח שנה הגיע מן הסתם לכלל בגרות. בחושן משפט (הלכות דיינים, סימן ז, סעיף ג) כתוב: "יש אומרים שאינו ראוי לדון אלא מבן י"ח ומעלה והביא שתי שערות". באר היטב/ מנמק על אתר "כי אז הוא גבר בגוברין". כיוצא בזה כותב אל אתר חדושי הגהות בטור: "בעי שיהא בן י"ח דאז בא לכלל גבורת אנשים". הבי"ח בטור, על אתר, מוסיף "דבי"ח שנה כבר הגיע לרביע שניו [על בסיס י"מי שנותיו בהם שבעים שנה" (תה' צ ו) ושכלו שלם לירד לעומקו של דין לזכות ולחובה ומטעם זה אחז"ל, בן י"ח לחופה". זוהי תמונה שלמה של מבוגר שהוא אדון לעצמו. לפי החוק הישראלי העדכני הוא אזרח בזכויות מלאות. על בחור בגיל זה אפשר לטעון, במידה גדולה של צדק, שחלפה עברה תקופת התפתחותו והתחנכותו. מכאן ואילך יש מקום רק לחינוך עצמי, להעשרה ולהכשרה.

נוהגים להגדיר 'הכשרה' כך: התאמת האדם לתפקידו או ליעודו באמצעות הכנסת שינויים נחוצים, בקיפולי אישיותו ובגוני התנהגותו. 'הכשרה' יש בה שלושה רכיבים: רכישת ידע כללי וספציפי, נטיעת מידות הקובעות התנהגויות רצויות, הקניית מיומנויות והרגלים בדרך של הזדהות והתנסויות חוזרות ונשנות.

בכל הנוגע לתחומים התוכניים, הדתיים והמוסריים הידע חייב להינתן ברמה ישיבתית, ובכל הנוגע לתחומים החינוכיים, הדידקטיים והמתודיים ברמה אוניברסיטאית, בלא שיהא ניכר מקום התפר ביניהם, אלא שניהם מקשה אחת. אין לחשוש מההשפעה המזיקה שאמור המכלול לגרום כביכול לחוסנו הדתי של המתגבר. לפנינו היו הדעות חלוקות.

יחיאל שוקרון

כל באיה לא ישובון

בהסתמך על הדרישה "והגית בו יומם ולילה", הייתה מהלכת דעה קיצונית, בלתי מתפשרת, שקבעה שיש למצוא זמן שאינו לא יום ולא לילה, ואותו היה צריך לצלל ללמוד חוכמות היצוניות (מנחות צח ע"ב). לפי דעה אחרת, מותר ללמוד לימודים כלליים, והרמב"ם שחיבר את "מורה נבוכים" בצד "יד החזקה" הוא הנציג המובהק הגאוני של דעה זו. אחרי זמנו של הרמב"ם הופיעו שני חכמים גדולים שציידו גם הם בלימוד חכמות היצוניות, אך בהסתייגות. הנה מה שאומר הרשב"א: "עלה בדעתכם שאין לנו חלק בבינה. לא כך הדבר. ידענו אותן החכמות הרמות וידענו מה טיבם" (מנחת קנאות מג), אך סבר כי יש לעמוד בפרץ נגד הדוחים, את לימוד התורה בפני המדעים על כן:

גזרנו וקיבלנו עלינו ועל זרענו ועל הנלוים אלינו בכוח החרם לבל ילמוד איש מבני קהלנו בספרי היוונים אשר חברו בחכמות הטבע וחכמת האלקות מהיום ועד חמישים שנה. ושלא ילמד איש מבני קהלנו את אחד מבני ישראל בחכמות אלו עד שיהיו בני עשרים וחמש פן ימשכו החכמות ההם אחריהם, והחרם הוטל במעמד כל הקהל בפרשת 'אלה הדברים' שנת שישים וחמש לפרט האלף החמישי (1305) (מתוך נוסח החרם של הרשב"א ובית דינו).

הרא"ש החרה החזיק אחריו בהסתייגות זו, וכך הוא כותב:

על זה אמר החכם כל באיה לא ישובון, רוצה לומר כל הבא ונכנס מתחילה בכחמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכניס בלבו מחכמת התורה, כי לא יכול לשוב מחכמת הטבעיות שהורגל בה, כי לבו תמיד נמשך אחריה.

מכאן דרישתו לדחות את לימודי החכמות עד לאמר גיל כ"ה, אחרי שמילא את כרסו בחכמת התורה, בהתאם לחרם של רשב"א. יש דעה נוספת הגורסת שחייבים ללמוד לימודים כלליים, והנציג המובהק של דעה זו הוא הגאון מוילנא והוא הגדיל לעשות: (והנה מה שכתוב באנציקלופדיה לגדולי ישראל כרך א, עמ' 153-154).

לא עוד אלא אף המדעים אינם צוררים את התורה, אדרבא הם משלימים אותה, שכן הן משמשות לה כרקחות וטבחות. אף הוא עצמו

ייחודה של מכללה אקדמית דתית להכשרת מורים

חיבר ספרים בדקדוק, הנדסה ותכונה, והיתה לו יד גם במוסיקה, ברפואה ובמדעים אחרים. את תלמידיו הקרובים לו זירז על העסק במדע. לתלמידו ר' ברוך משקלוב, שתרגם את אבקלידוס לעברית (האג תק"מ), אמר שיש לתרגם את ספרי החכמות לעברית, כי כפי מה שיחסרו לאדם ידיעות בחכמות יחסרו לו לעומתן מאה ידות בחכמת התורה כי התורה והחכמה נצמדים יחד.

בהרחקת החכמה מישראל הוא רואה חילול השם [יש המטילים ספק אם אכן הגר"א עצמו השתמש בביטוי 'חילול השם'] שהגויים שואלים איפה חכמתכם ונמצא שם שמים מתחלל. ר' אברהם בן הגאון מספר שאביו הגאון אמר לו שהוא משתוקק לראות את ספרי יוספוס פלביוס מתורגמים עברית, משום "שעל ידם נוכל לבוא אל כוונתם של רבותינו ז"ל בתלמוד ומבדרשים בדברם במקומות רבים בעניי ארץ קדשנו בימי קדם ההם" (אנציקלופדיה לגזולי ישראל, כרך א, עמ' 153-154).

ראוי להדגיש משפט אחד מהנאמר: "בהרחקת החכמה מישראל הוא רואה חילול השם". המלצה זו מסלקת את חששותינו! אף איננו יכולים להישאר אדישים לדברי רבי אלעזר "הוי שקוד ללמוד תורה" הכורך אתם את "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" (אבות ב יד), הפותח פתח להצצה רצינית בחכמות של גויי הארץ.

"ודע מה שתשיב לאפיקורוס [הנכר] - עליך לדעת ידיעה שלמה, שלא תהיה תשובתך אצלך כמצוות אנשים מלומדה, כי כך לא תנצח אותו. על כן מלבד לימוד תורה עליך ללמוד גם חכמות חיצוניות.

נציג כאן דוגמה אחת מני רבות שיש בה כדי ללמד על חשיבותה של הידיעה הכללית הנדרשת. בוויכוח של הרמב"ן עם המומר פבלו קריסטיאני ידו של הרמב"ן הייתה על העליונה, כי היה בקי בהוויות העולם ובתרבות הנוצרית. עולה מכאן שאין לנו תרתי דסתרי ויש לנו ההכשר לדלות ידע מן האוניברסיטה למען הגדיל תורה. והנה בימים האחרונים אנו שומעים שגורמים חשובים בעזות החרדיות שוקלים להקים אוניברסיטה העונה לדרישות התקופה.

תנאי פנימיה

למרות האמור, המכללה אינה ישיבה ואינה אוניברסיטה. הישיבה

יחיאל שוקרון

והאוניברסיטה אינן יכולות לבוא במקומה. תפארתה של המכללה היא בשתי הדרישות האומרות: נטיעת מיזות והקניית מיומנויות והרגלים טובים. בבואנו לשוות לנגד עינינו את תפקידה הכפול של המכללה יש לאמץ את ההגדרה של הסוציולוג הצרפתי היהודי דורקהיים: "הפדגוגיה היא תיאוריה פרקטית". ההגדרה הזאת מצביעה על הבעייתיות שבפדגוגיה הנובעת משניותה: תיאוריה שתכליתה פרקטיקה. היינו: פרקטיקה הנשענת על תיאוריה המבטיחה רמה כללית שאין בה מן הסובייקטיביות המכתימה והמעוותת; תיאוריה המשכיחה את המעשה.

הפדגוגיה היא מדע וגם אומנות. סוף מעשה במחשבה תחילה. המחשבה השקולה, המבוססת על מחקר, תתן תשתית אובייקטיבית למעשה, והמעשה מצדו יתן תוקף מציאותי למחשבה ואיזון חוזר מבקר. כל פילוסופיה נחשבת כמעוגנת במציאות אם מטרתה הסופית היא לשנות אותה מציאות, גם היא שוקדת להשפיע על בני אנוש כדי לטפח את אנושיותם. אין דרך אחרת מאשר לקדם את המעשה. לא בכדי הקדיש מרטין בובר פרק חשוב על החינוך וקרא לו 'המעשה החינוכי', המעשה דווקא, ומעשה שפורט לפעולות שבהכרח דורשות שיתופו של הגוף. הגוף צריך להתיישר ולהישמע לציווי הנשמה המובילה אם בחינוך אפקטיבי אנו חפצים, להרכיש הרגלים ומיומנויות התנהגותיות שירקמו את המידות.

מבצע מעין זה אינו אפשרי אם התלמיד יהיה נוכח במכללה מספר שעות ביום. המתכשרים יידרשו לחיות במכללה יומם ולילה בתנאי פנימייה. הפנימייה שבה גר המתכשר במשך שהותו במכללה עשויה לשמש למכללה עזר כנגדה, כדי להחדיר, להשגיר ולחזק, מתוך אילוצי המקום והיעד שאליו צריכים להגיע, את הדרישות המעשיות בשהותם במכללה וכן את האישיות הרצויה למתכשר. המתבשרים יידרשו לא רק ללמוד במכללה אלא לחיות במכללה בתנאי פנימייה.

הפנימייה תאפשר למכללה לנצל את נוכחות התלמידים הרצופה להענקת תוספת הכשרה ואימון, הלכה למעשה.

כמה ברכה טמונה בשהייה רצופה יומם וליל באווירה של המכללה. שהייה זו פירושה השתקעות מלאה בתוך סביבה משפיעה שתחדיר במתכשרים רגשות אד הוק ותזרוז התנהגויות נחוצות לבאים לחנך נפשות רבות. כבר בחיים היום-יומיים במכללה הם ישחזרו, מעשים עם הנמקות בצדם, שיצטרכו לנהוג לכשיהיו מורים בפועל.

ההיגיינה של המורה

מכאן הצורך במכללה שבה חיי המתכשר להוראה הם התכלית הקובעת. כאן מתרכזים כל האמצעים ההכרחיים לקידום התכשרותו של פרח הוראה. לא רק למידה אלא הכשרה הכוללת טיפוח מידות ורכישת התנהגות הנחוצה לתפקידו הנאות של המורה לעתיד.

לחפצים בה ההוראה אמורה להיות דרך חיים ותובענית. הם יקדישו את עצמם לטיפול בתלמידים וברווחתם וזה מחייב להיגיינה פיזית ורוחנית. חז"ל כבר נתנו את דעתם וקבעו למלמדים הליכות שיש להם תוקף: ואין למלמד לנעור בלילה יותר מדי שלא יהיה עצל ביום ללמד וכן לא יתענה או לעצור במאכל ובמשתה או לאכול או לשתות יותר מדי כי כל אלו הדברים הגורמים שלא יוכל ללמד היטב וכל המשנה ידו על התחתונה ומסלקין ליה. [אחרת הוא גוזל את תלמידיו ואיננו שונה ממלמד תינוקות] המניח תינוקות [ללא הדרכה וללא השגחה] ויוצא או שעושה מלאכה אחרת עמהם [מנצל אותם] או מתרשל בלמודו הרי זה בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמייה, לפיכך אין להושיב מלמד אלא בעל יראה [היחיד שיהיה חרד להישמר מהיותו לכלל ארור] שיהיה מהיר לקורא ולדקדק [הוי אומר שולט במלאכתו ומחשב אותה] (שו"ע יורה דעה, הלכות תלמוד תורה, סימן רמה, סעיף יד). אם הגיע למצב כזה הרי הוא "נראה שנהנה מלימודו יותר מביטולו" (חושן משפט, סימן שה, סעיף א), במיוחד כשהמורה בתפקידו משמש נושא להזדהות, התלמידים מסתכלים בו. ברוב הזמן המורה עומד בכיתה כשהוא פנים אל פנים עם תלמידיו. ממנו יראו, כך ידברו וכך יעשו. אחריות גדולה נוטל המורה על עצמו. אחריות משולשת עליו: אחריות כלפי החברה, אחריות כלפי הילד-החניך, אחריות כלפי עצמו. לתפקיד אחראי כזה ולמעמד מחייב כזה דרושה הכנה רצינית וקפדנית לרוחב ולעומק, שתדל לפרטי פרטים ולא תפסח על חגווי נשמתו של תלמיד המכללה.

סדר היום במכללה

פנימייה, כאמור, אינה רק מלון ומסעדה צמודים לנוחות התלמידים, אלא מקום שבו יתרגלו למשטר שידרשו מעצמם כאשר יתחילו בעבודתם, עבודת המורה. סדר היום, היינו הפעולות הקבועות הבאות בזו אחר זו במשך היום בזמנים קבועים, למן היקיצה בבוקר עד שנת שינה בלילה, יוצר שגרה ברוכה שאין

יחיאל שוקרון

לשנות אותה ללא הצדקה רצינית. סדר היום יכביד בתחילה, ובהמשך יראה להם כסדר נושא ברכה.

סדר היום שנקבע, על לוח הזמנים שבו, חייב להיות מוקפד הן ע"י התלמידים הן ע"י המורים. הוא אינו סובל לא איחורים ולא היעדרויות אלא מתוך אונס. חובה קדושה לבוא בזמן הנקוב, וחובה קדושה לא להחסיר וכמובן לא להתחמק. הזמן הוא מצרך חיוני, ואין לולול בו או לבזבז אותו. הביטוי העממי 'להרוג את הזמן', מורה צריך למחוק אותו מהלקסיקון שלו. יש לתת כבוד לזמן. צריך ללמוד לנצל אותו עד תום. דקה שעברה אינה חוזרת. יש למלא אותה תוכן. יש ללמוד לנהל את הזמן העומד לרשות האדם. לא בכדי קיימים היום קורסים לניהול זמן.

אם אתה מוכר את זמנך, השתדל לא לגזול אותו גזילה כפולה: ממעבידך ומתלמידך. ראוי להבליט כאן את מעשהו של אבא חלקיה, נכדו של חוני המעל. זוג תלמידי חכמים שנשלחו אל חוני המעגל לבקשו שיתפלל על הגשמים מצאו את נכדו עובד כשכיר. כאשר בירכוהו לשלום לא הפסיק את עבודתו כדי לשוחח אתם. בערב, כשגמר מלאכתו שאלו אותו: למה לא החזרת לנו שלום כשברכנוך לשלום? השיב כי שכיר יום הוא ואסור להפסיד מזמנו של בעל הבית (תענית כג ע"א). איחור הוא גזל והוא גם מעיד על מוטיבציה דלה. איחור של מורה מלמד שאינו מצפה בכיליון עיניים לרגע שבו יפגוש מחדש את תלמידיו, אלא גורר את עצמו בדלית ברירה לזירה שמוכרח להגיע אליה רק למען פרנס את בני ביתו. היינו אין לו הזרזות המרעננת המבורכת, והוא עלול להדביק את תלמידיו בנגיף העצלות. העצל, חדות חיים ממנו והלאה. מורה, אחי לעבודה, שמעני: יש לדייק. הצרפתיים, מרגלא בפומייהו: הדייקנות היא הנימוס של המלכים.

אף שמלך יכול להרשות לעצמו לאחר וגם מרשים לו לאחר, ואין רואים בזה פחיתות כבוד, אף על פי כן מתוך כבוד לעצמו ומתוך כבוד לנתיניו מכריח המלך את עצמו לדייק. על אחת כמה וכמה פשוטי עם. הדייקנות בלוח זמנים תפתח אצל התלמיד זייקנות בתחומים אחרים. יפה דקה אחת קודם המועד מאשר דקה אחרי המועד. החטא הקדמון הוא "עד מתי תשכב עצל, מתי תקום משנתך" (משלי ו ט). אם תעיר את השחר, יומך יאיר לך פנים. היה ממשכימי קום. רש"י מפרש את "אעירה שחר" (תהי נו ט): "אני מעורר את השחר ואין השחר מעוררני". אם כך תנהג בוקר בוקר, תשכים קום בגילה לקראת יום חדש, נקי מתלאות האתמול, לעבודת הבורא ולעבודת המורה, חזקה שלא תתבהל, וסדר יומך יבוא על מתכונתו, לפי זמנו, ביישוב הדעת ובחזווה. הכול הולך לפי ההתחלה.

היעדרויות של מורים שנוהגים לקרוא להם 'חיסורים' הם רעה חולה. חיסור גובל עם נטישה, היינו: הוא הזנחת התלמידים והותרתם ללא השגחה או טיפול. כל נשכח שהתלמידים הם נשמות רכות. והמורה אחראי עליהם בפני החברה, בפני ההורים ובפני הקב"ה.

היעדרות, אם אינה אונס, היא בגדר נפקדות, אי הופעה למילוי תפקיד. היא בגדר בגידה. היא מכה המחבלת ברצף הלימודים, שאינם סובלים קרעים, ובעיקר אם הם חוזרים ונשנים. הכיתה היתומה שאין לה מנהל שטרם לבנות אותה מתפוררת, וממלא מקום המורה, שהזמן להעסיק אותם בינתיים, יקשה עליו לרכוש את אמונם של התלמידים, והם מביעים את מרירותם בהפרעות כרוניות.

כדאי להזכיר בהקשר זה את שמואל בבבא בתרא ח ע"ב: שמואל בר שילת היה מורה למופת, מפורסם במסירותו לתפקידו, ועליו קרא רב את הפסוק 'מצדיקי הרבים ככוכבים' רב מצאו עומד בגינתו הפרטית בשעה שהיה אמור להיות בכיתתו עם תלמידיו ואמר בנימה של אי שביעות רצון על התרשלותו: עזבת את נאמנותך? השיב רב שמואל, בהצטדקו: שלוש עשרה שנה לא ראיתי את גינתך, ועכשיו גם כן דעתי עליהם, על תלמידי.¹

הנה סדר היום המוצע למכללה.

6:00 - קימה בזריזות לקראת יום חדש האמור להיות מהנה ופורה. יתגבר

כארי לעבודת הבורא.

6:30 - תפילה בציבור בבית הכנסת או בבית המדרש. תפילה שעיקרה שיה.

בתפילה אתה עומד מול השכינה, פונה אליה, שוטח את בקשותיך בנוסח שנקבע בידי אנשי הכנסת הגדולה, אך בנימה אישית, ההופכת את תפילת הקבע לתחנונים. זה מה שנותן את הטעם לתפילה, ובוהה היא מתחבבת על המתפלל עד שישתוקק תמיד לחזור אליה.

7:30 - ארוחת בוקר: פת שחרית ולא סעודה דשנה.

8:00 עד 13:00 - שיעורים שנקבעו לכל כיתה. אזהרה: ההפסקה שייכת אך

ורק לתלמידים. אסור למורה בשום אופן לגזול מהם את זמן ההפסקה. דע לך מורה יחידי: מה שלא הספקת למסור במשך השיעור לא תמסור בדקות הספורות שבהן יצאו התלמידים מרשותך, ובעיקר אם זה נעשה על חשבון המורה של השיעור הבא. בנצלך ללא הועיל את ההפסקה אתה פוגע בהעברה באמון. יש צורך באוורור בין שיעור אחד לשיעור הבא אחריו.

¹ ראה מאמרי 'תרומתו החינוכית של רב', 'מורשת יעקב' ב (תשנ"א), עמ' 143-159.

יחיאל שוקרון

13:00 - ארוחת צהריים בחדר האוכל, לפי סדרים מחייבים ובדרישת רמה סבירה של שקט. בל נשכח שתלמידי המכללה לכשיהיו מורים יצטרכו להשגיח על עשרות תלמידים בשעת הארוחה המשותפת ולנטוע בתלמידים הרגלי אכילה ונימוסין ולקבוע הלכה למעשה ש"אין משיחין בשעת הסעודה". אין להרשות התפרקות או הרמת קול שסופם סיוט. יש לזכור ולהזכיר את הפסוק "וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ד'". היינו: יש להתנהג בצורה מכובדת, כי השולחן הוא לפני ה', והקב"ה נוכח כאן.

13:30 עד 15:00 - מנוחה ופנאי.

15:30 - תפילת מנחה. נוכחות התלמיד במנחה ויחסו אליה הם אבן בוחן לרמת דתיותו. מי ששוקד להתפלל מנחה במניין (וראוי לבדוק זאת בדיקה יום-יומית) חזקה עליו שיתפלל שחרית וערבית. מנחה היא אבן בוחן, ואין לנהוג בסלחנות אבהית עם אלו המזלזלים בה.

15:30 עד 19:00 - שיעורים לפי מערכת, עם הפסקות נחוצות.

19:30 - הפסקה.

20:00 עד 22:00 - לימוד עצמי, שיעורי בית או 'סדר' גמרא לקיים "והגית בו

יומם וילכה".

22:00 - כיבוי אורות. חוץ ממקרים נדירים יש לאפשר לתלמיד שמונה שעות

שינה: "ישנתי אז ינוח ליי" (איוב ג יג), 'אז' בגימטריה שמונה.

מספרים על הנצי"ב, ראש ישיבת וולוז'ין, כי בשעה שהיה מגיע בחור ללמוד בישיבה, היה הנצי"ב שואל אותו: האם חשקה נפשך בתורה, בני? רצונך להיות מתמיד? ודאי, רבי, היה עונה הבחור. היודע אתה מה יש לו למתמיד לעשות? עומד הבחור משתאה ומחריש והוא שומע תכף את הביאור: מתמיד צריך לאכול בזמנו, לישון בזמנו וללמוד בזמנו. הכול יש לעשות בזמנו. אין להפריז ולהתיש את הגוף ע"י אי אכילה ואי שינה.² בזמן המוקדש ללימוד יש ללמוד, ורק ללמוד. יש להתרכז בלימוד ולגייס לשם כך את כל החושים ואת התודעה לנושא הנלמד ולדחות הגירויים, המחשבות והעיסוקים העלולים להסיח את הדעת מן הנקודה הלימודית העומדת במוקד.

שער בנפשך גודל ההפרעה: אתה, המורה, הצלחת לרכז את קשבם של תלמידך בנושא מסוים. הנה כולם מקשיבים כאיש אחד. העיניים מבריקות. פתאום מאן דהוא דופק על הדלת. אבוי! הקסם נשבר. חוזרים למציאות

² ראה מ' ברלין, מוולוז'ין עד ירושלים, ירושלים תרצ"ט, עמ' לו-לח.

האפורה. אסור להפריע בעניין של מה בכך לכיתה לומדת. כבד את שעת הלימוד. השיעור הוא דבר רציני. הכיתה היא כעין דביר, ואין להרשות לתלמידים להכניס לתוכה אוכל, שתייה וכיוצא בזה. זה עלול להסיח את דעתם. אם המורה יצטרף לחגיגה והוא ייכנס לכיתה וכוסו בידו, והוא חושב לרכוש את אהדתם בכך, טעות היא בידו. הוא מוחק את הדיסטנס - קירבה מתוך ריחוק וריחוק מתוך קירבה. הדיסטנס הוא לא רק הרצון לנהוג סלסול בעצמו, אלא יותר מזה, הוא נועד להשגיר את היחס הדיאלקטי אהבה-יראה הנחוץ כאוויר לנשימה ללמידה רצינית נושאת פרי. אסור להתבוסס באהבה, אלא יש לעשות לה סייג, למהול אותה ביראה. הרמב"ם, המחנך הדגול, פוסק: "אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלן בדברי תורה ומתרפין עליהן ולפיכך לא הבינו חייב לרגוז עליהן [כמובן, כעס פדגוגי] ולהכלימן [בלשון רבים, הווה ואמר להכלים את הקבוצה הלומדת] בדברים כדי לחודם" (תלמוד תורה - ד ה), והוא מוסיף: "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עיזון ומתוך אכילה ושתייה" (תלמוד תורה ג יב).

הדברים שנאמרו בתוקף של פסיקה - מתוך הבנה פסיכולוגית עמוקה של הלומדים ושל דרישות הלימוד - ראוי שישמשו את המורים בעבודתם. שיעור יעיל כוס קפה או להרשות לנשים לסרוג שעה שהן שומעות הרצאה - אינו דבר רצוי. אמנם הסריגה היא אוטומטית ואינה דורשת ריכוז ותשומת לב, אך האישה הסורגת קובעת בתוך תוכה: "ייהיה מעניין אקשיב, ואם לאו - לא".

על המורה להזמין את תלמידיו למאמץ ולא להנאה. יש להזמין לצריכה ארוכת טווח ולא לצריכה קצרה; ללימוד שהוא פעולה אקטיבית ולא לבידור פאסיבי. ההוראה של המורה מחייבת את הלמידה מצד התלמיד. כשם שההוראה היא פעולתו של המורה, כך הלמידה היא פעולתו של התלמיד. ללא מעורבותו של התלמיד בתהליך הלמידה שואו עמלו בו מוריו. תלמיד אשר מטיל וטו על הלמידה מתוך טינה לחברה או למורה, אינו חש כי הוא פוגע פגיעה אנושה ראשית כול בעצמו. "נשבע להרע ולא ימיר". אוי לו לתלמיד שהתרכבל בעקשנותו לא ללמוד ויהי מה.

יש תלמיד שהמוטיבציה ממנו והלאה, ולימודו "קשה עליו כברזל", וכדרשתו של בן איש חי אל תקרא 'ברזל' אלא 'לב זר'. לבו אין אתו. אתה, המורה, באישיותך ובחיבתך אל התלמיד, במסירותך, חייב למצוא מסילות ללבו כדי למשוך אותו. "משכני" נועק התלמיד הכבול ברשתו. מצא את הקוד, את הנוסחה, הפותחת את סגור לבו. אל תכעס עליו, על תדחה אותו, נסה להבין אותו. אל תתייאש. עקוב אחריו. אל תרפה. מאמציק סופס שיכתרו בהצלחה.

יחאל שוקרון

לעתים התלמיד עצמו משתאה לך מחריש לדעת עד היכן אתה מוכן להתמיד לרכוש אותו, ולבסוף הוא נכנע כי נוכח לדעת שהתעניינותך בו היא כנה. אשריך, הצלת נפש מישראל. אך דע שסבלנותך תצטרך לעמוד בניסיון מר, מאכזב, כפוי טובה. אל תרפה, הצלחתך קרובה. היא עומדת אחר הכותל, מציצה מן החרכים. המשקיע מושיע.

המכללה - מוסד נורמאטיבי

המכללה היא מוסד נורמאטיבי הקובע תקנים ונורמות שהם תוצאות של חקירה ושל ניסיון מצטבר של דרכי חינוך והוראה אופטימליים. אם נחטא לנורמות האלו וננהג רק לפי שרירות לבנו בצורה מאולתרת, חזקה שנידרדר לצורות התנהגות פסולות, מכשילות.

דברים הנלמדים בשיעורים חייבים לחזור עליהם ולתרגל אותם אחרי השיעור במסגרת הפנימייה ולהגיע למסקנות אופרטיביות שתהיינה ישימות בתוך הכיתה.

בל נשכח: כל מה שלומד המתכשר להוראה בתקופת הכשרתו במכללה נועד להביאו למצב שיהיה מסוגל לעמוד בכיתה בתוך תלמידיו, עימם ומולם, בהצלחה. הכיתה היא הזירה שלו. הוא מכהן לעיני תלמידו לשבט או לחסד. הם בוחנים אותו בעיניהם הפקוחות, מנסים אותו, מתרשמים ממנו, קובעים את עמדתם כלפיו ונותנים בו את אמונם אם מלא אם מסויג. במכללה מלבנים בעיות, מנתחים התנהגויות ותקריות, מעריכים אותן ומפיקים תועלת מאירועים פדגוגיים הנקרים בעבודה המעשית. חלק מהזמן בפנימייה מוקדש לפרטים שהם לחם חוקה של ההוראה. הוראה חייבת שתהיה עמה כניסה לפרטים, טיפול בעניינים קלים לכאורה.

הפנימייה נועדה להכשיר את המורה השלם, שהרי המורה, ירצה או לא ירצה, ישמש נושא להזדהות: תלמידיו יחקו אותו, יעשו כמוהו במלבושו, ובהתנהגותו.

המורה חייב אפוא להביא להזדהותם של תלמידיו נורמות דיבור והתנהגות המתאימות לחברה שהסמיכה אותו להוראה.

המכללה היא מוסד נורמטיבי מבחינות אחדות:

נורמות בתפילה: המורה לעתיד צריך להיות בקי בתפילה. בתכניה, בנוסחיה השונים ובניגוניה. הוא אמור להשגיר את התפילה בפי תלמידיו. תפילתו שלוש פעמים ביום, ככל יהודי דתי המכבד את עצמו, קובעת את רמת דתיותו.

במכללה הוא צריך לרכוש את הקביעות של תפילה במניין שלוש פעמים ביום. התפילה היא מרכיב חשוב בחינוך הילדים לקיום תורה ומצוות.

נורמות בנימוסי שולחן: "וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'" (יחי מא כב) - הפסוק הזה צריך לבטא את יחסנו לשולחן, והוא צריך לקבוע את ההתנהגות שיש להשגיר אצל תלמידינו. אם רבי לא שנה, חייא מנין. המורה האמור לטפל טיפול נכון בנפשות רכות, צריך להיות חוזר יחס של כבוד לדיני האכילה ולנימוסי השולחן. ממנו יראו וכך יעשו.

נורמות קימה והתנהגות בוקר: המכללה חייבת לתת את דעתה לכל הקשור לקימה בבוקר ולהתנהגות שעמה, וקודם לכול נטילת ידיים כדבעי. כל אחד נצרך לנקיבו. בית הכיסא צריך להיות נקי לחלוטין ביציאתך כמו שהיה בכניסתך. נמצאים כל האביזרים הדרושים לניקיון המקום. פדוגו צרפתי בעל שם נהג לומר: "כשאני רוצה למדוד את רמת הניקיון בבית הספר אני נכנס לשירותים. אם הם נקיים בית הספר ברמת נקיות סבירה המאפשרת הפלגה לעניינים פחות פרוזאיים". לא ייתכן לדבר גבוהה על ערכים נעלים בעוד שבית הכיסא משווע לניקיון. אי הקפדה על כך עלולה להביאנו לגדל ח"ו "דור טהור בעיניו" (משלי ל יב).

ובכלל, על המורה לדאוג לא רק להחדרת ידע אלא גם להציע לתלמידים הנהגות שגם הוא בכבודו ובעצמו מחויב בהן.

ההוראה דרך חיים

כאמור, ההוראה אינה רק מקצוע אלא ייעוד, דרך חיים. ואם כך, אין די בכמה שעות שבועיות כדי לגרום לשינוי עמוק. יש צורך בתיקון אישיות, כעין שידוד מערכות, וזה מחייב התמסרות טוטאלית. המורה שייך לתלמידיו. לא נהפוך את התלמידים למסדר של נזירים ונזירות, אדרבה נרשה להם לחיות את חייהם האישיים, אבל נזכור שתפקידם חובק התחייבויות רבות.

כל בעל מקצוע - אין בודקים בציציותיו, אלא בודקים את טיב עבודתו המקצועית. לא כן רב, מורה מחנך. טיב נשמתו המתבטאת במידותיו ובהתנהגותו הוא הקובע. כל כולו, גוף ונשמה, תוכו וברו, מעורבים בתפקידו. אישיותו, על כל צדדיה, מעורבות בתפקידו. הפנימיה עשויה לשמש כמקווה טהרה שבה הוא טובל תמידית כדי להסיר מעל נפשו סיגים, דעות נפסדות, דעות קדומות, אי הבנות, שיורי ילדות המעכבים את תפיסתו הנכונה של התפקיד של מחנך שאין מחייב כמוהו.

יחיאל שוקרון

אחת מן המידות שמורה חייב להתאמץ לרכוש אותה, ובלעדיה לא יכון מורה, היא יראת אלוקים נוסח יוסף. מידה זו היא ייחודית לעם ישראל, והיא תפארתו בעיני העמים. וראוי גם ראוי להחדיר אותה כבר בגיל הרך ויפה שעה אחת קודם.

רק מורה ירא אלוקים יצליח להחדיר בלב תלמידיו את המידות הטובות. "כי אמרתי רק אין יראת אלוקים במקום הזה" - יראת אלוקים אינה מצויה בעמים, החל באנשי גרר וכלה בעמלק שהכתוב כינהו בפירוש "לא ירא אלקים". העמלקיות הפכה לשם דבר הדוגל ברוע לשמו. יראת אלוקים היא נכס יהודי. היא אפילו אינה בידי שמים: "הכול בידי שמים חוץ מיראת שמים". ברור שנכס יקר כזה, שיש להוריש לילדינו, חזקה על המורה שידע לשמרו ולהעביר אותו בדחילו לדורות הבאים, אם רק אישיותו בכל נימי תוכיותה ספוגה יראת שמים. יראת שמים נרכשת באמצעות לימוד תורה, הוא התבלין ליצר, ודרך קריאת ספרי מוסר, בהכוונת מדריך. ובעל 'מסילת ישרים' כותב בפרק כה (בדרך קניית היראה): "לפי שאין היראה מושגת בטבע, כי אדרבה רחוקה היא ממנו מפני גשמיות החושים, ואינה נקנית אלא ע"י לימוד". האדם ניחן בבחירה חופשית. שתי דרכים לפניו: דרך נפסדת ודרך מומלצת, והוא חופשי לבחור באחת מהן, והבחירה כדת אין אונס. "הרוצה להיטמא פותחין לו, הבא להיטהר מסייעין לו".

מידת היראה שרכש היא המשמשת לו תריס נגד הדרך הנפסדת: ככתוב: "ירא אלוקים וסר מרע" (איוב א א). אם הוא ירא אלוקים חזקה עליו שיסור מרע וממילא ידבק בטוב. יראה קניית, מה חסרת; יראת חסרת, מה קניית.

ללמד אחרים

אם בעל נפש אתה וחפץ בהצלחתך, הסר עוד מכשול מדרכך. "הוה זהיר בתלמוד, ששגת תלמוד עולה זדון" כדברי רבי יהודה בן אלעי (אבות ד ג). במדרש שמואל הובא בשם הריטב"א שתחת 'בתלמוד' יש הגורסים 'בתלמיד', והכוונה היא להזהיר את הרב שילמד לתלמיד כראוי, משום ששגת התלמיד בהוראה, עולה לו לרב שילמדו זדון. ידועה ומפורסמת תרעומתו של יואב על רבן שלמדו "ותמחה את זכר עמלק" במקום "זכר עמלק" (ראה ב"ב כ ע"ב). הנוק כפול ומכופל אם המורה מלמד דבר מוטעה לכיתה שלמה, שהרי בכך הוא מכשיל רבים, ואותם הרבים יפיצו אותה טעות לאחרים. על המורה להתייגע בהכנת השיעורים שהוא אמור להעביר לתלמידיו. עליו לשלוט בחומר, עד שיהיה

ייחודה של מכללה אקדמית דתית להכשרת מורים

ממש בתוך מעיו, ורק אז יצאו מפיו דברים מפורשים, מחודדים. אם המורה ישלוט בחומר עד שיהיה כמונח בקופסה ימצאו דבריו חן בעיני תלמידיו. כדי להגיע לזאת על המורה לעמוד ועוד לעמוד ותמיד לעמוד. אין סיכוי לזכות מן ההפקר. שכרו המייד של המורה בצדו; תענוג נפשי לעילא. המאירי חוזר פעמיים במסכת מגילה על הקביעה: "ללמד לאחרים היא תכלית השלימות" (כו ע"ב). זו היא קביעה אחראית היורדת לעומקה של הבנת ייעודו של האדם עלי אדמות. אדם בא לעולם בעיקר כדי לזכך את נשמתו השוכנת בגופו. הזיכוך מושג ע"י לימוד תורה, "אדם לעמל יולד" וחז"ל מסבירים: לעמל תורה. התיבה 'לעמל' רומזת על שני אופני הלימוד, שכן היא ראשי תיבות 'ללמוד על מנת ללמד', והיא גם ראשי תיבות 'ללמוד על מנת ללמוד'. בהתגייסו ללמוד לאחרים משיג האדם שלושה דברים: עושה את האחרים ובונה אותם; עושה את התורה, כי בלי לימודה אין לה קיום; ועושה את עצמו, כי תלמידיו אמורים להכחיש את רבם, והם יכריחו אותו בשאלותיהם להעמיק ולברר את הדרוש בירור. אין צל של ספק שללמוד לאחרים היא תכלית השלמות. האם יש תפקיד יותר נעלה מתפקידו של מורה המזמן העפלה אל תכלית השלמות. שלימות זו ראשיתה בהכשרה מקיפה ותובענית במסגרת חיים מלאים על כל דרישותיהם ועל כל גווניהם במכללה אקדמית דתית בתנאי פנימייה.

מנגנון הפנימייה

הפנימייה אמורה לפעול באופן נמרץ כמוסד משנה שכוונתו לתרגל ולבסס את הנלמד בשיעורים במכללה ולהדגיש את הצד האופרטיבי. צוות הפנימייה יכול מנהל בעל כישורים ומידות שיש בהם מן הפסיכולוג ומן המחנך הפדגוגי. מנהל זה יפקח ויכוון את עבודתם של מדריכי הפנימייה, מדריך כל כיתה. צוות זה צריך להשליט את הנורמות, את השגרה ואת האווירה האמורות לעצב את המורה לעתיד. המורה לעתיד צריך להתאים את חייו לתפקידו, כי התפקיד מחייב שכל ישותו מגויסת. הקו המנחה של צוות הפנימייה יהיה הקפדה על הנורמות שנקבעו. הדרוש תיקון ילובן בישיבות פעמיים בשבוע (בימים שני וחמישי) ובהן ישתתף צוות הפנימייה ולעתים גם סגל המכללה. בישיבות המשותפות יידון כל אירוע בכיתה, בעבודה המעשית ובחיים המשותפים בפנימייה.

לדוגמה בעית המשמעת. נציג כאן דוגמת בעיה שנידונה שוש ושוב. בחור בגיל צבא או למעלה מזה הלומד במכללה למורים שבחר להיות מורה בישראל, חובת המכללה היא להכשירו ולהעשירו, אך לא לחנכו. הוא מסתמא מחונך. הקדשת זמן לחינוכו פירושה להחזירו לתקופת הילדות ולקבע אותו בדפוסי ילדות. במצב כזה עלול הבחור לומר בלבו: "אתה מתנהג אלי כאל ילד, אתנהג אתך בהתאם לכך". ילד מגודל קשה שבעתיים מילד. זה אינו ילד החוטא מחמת יצרו, אלא מבוגר חוטא, להכעיס מתוך איוולת. הוא בעל שליטה עצמית. הוא אמור להיות בעל שליטה עצמית, והתנהגותו החריגה אינה אלא התנגדות סמויה, או תוצאה של טעות בהכוון או תוצאה של רשלנות שמסתמא היא פושעת, ושלושתן פוסלות אותו מלהיות מורה, מחנך לעתיד של דור חדש.

אסור למורה להיגרר למעגל הקסמים של הפרעה - עונש - הפרעה וחוזר חלילה. טיפול בענייני משמעת בכיתה של תלמידי מכללה הוא למטה מכבודו של המורה, וכשמדובר בתלמידים שהם בוגרים, המשמעת איננה עניינו של המורה. היא עניינו של התלמיד. היא באחריותו של התלמיד המתכשר להוראה. שום נימוק אין בו כדי להצדיק התנהגות חריגה. התלמיד אינו שייך עוד למסגרת של חינוך חובה. הוא בחר את המסגרת שבה הוא לומד. זכותו להתלונן בפני מי שימצא לנכון (מורה או הנהלה) ולשטוח טענותיו, אך, בכיתה עליו לכבד את עצמו, לכבד את המורה, לכבד את המעמד, ולנהוג לפי הכללים. בזה ייבחן. התנהגותו בכיתה היא אבן בוחן לכשירותו להוראה. יתרה מזו, על המורה לעמיד את התלמיד בניסיון, כדי לבדוק אם יעמוד בלחץ. על המורה לגרד את הציפוי התרבותי ולגלות את ערכו הפנימי של התלמיד ואת חולשותיו. התלמיד העכשווי הוא מורה המחר, ומורה אינו סוכן ידיעות או עובד הוראה, אלא אדם בעל מידות, נושא להזדהות, גורם משפיע. הוא אמור להיות יתוכו כברו, וכל כולו אומר הגינות, כי אותו יראו, וממנו ילמדו.

כערוכה לעתידו כמחנך, על המתכשר להוראה לשבת בכיתה בשקט, להקשיב לבלוט בנועם הליכותיו, ברצינותו ובמילוי חובותיו. הכול ייעשה לא מתוך לחץ חיצוני, אלא מתוך הכרה פנימית. עליו לנהוג כבוד במורה, במעמד, ובסופו של דבר בעצמו. באחת, עליו להוכיח משמעת פנימית שאינה זקוקה לאזהרה ולו פעם אחת. את הדברים הללו יש להבהיר לתלמידים הבהר היטב במסגרת הפנימית ולהטמיע בהם את ההכרה שרכישת משמעת פנימית והתנהגות נאותה היא הבסיס לתפקידם בעתיד כמורים, וכבר בתקופת התכשרותם הם צריכים להוכיח שהתנהגותם היא ללא דופי.

נוסף לשיבה הכללית על כל מדריך לקיים ישיבה כיתתית כדי ללבן בה

ייחודה של מכללה אקדמית דתית להכשרת מורים

בעיות ספציפיות, אירועים או קריאה לסדר בעניינים העומדים על הפרק בקבוצה.

במשך עבודתם בפנימייה המדריכים אמורים לעקוב בצנעה, בכבוד הראוי, אחר מעשיהם של התלמידים ולהעיר בהזדמנות במרומו או בדרך אגב על דברים שמוזמנים החיים היום-יומיים (בעניין קימה, תפילה, איחורים 'חיסורים' ועוד). באחת: פנימייה שבה התלמידים מרעישים ומתפרקים. אין להתיר הרצועה. העולם איננו הפקר.

בית הכנסת, והמכללה בכלל, ספוג דברי תורה, דברי חכמה ומוסר. הולך לבית המדרש ואינו עוסק בלימוד, יש לו שכר הליכה (על פי אבות ה' יד), הוא באווירה של תורה, כעין דברי חז"ל "אווירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנ ע"ב), אווירה הספוגה קדושה, תורה וחכמה מקדמת דנא. הפנימייה היא צד בהכשרה, ואין לזלול בה. התלמיד השווה במכללה התורה מסתפגת בלבו בלי משים. רק בקומפלקס מעין זה הכולל פנימייה יכולה להצליח הרכשת מידות.

טיפוח המידות

לית מאן דפליג שעל המורה-המחנך להיות בעל מידות תרומיות, כי, כאמור, המורה הוא נושא להזדהות. המידות אינן קיימות אפרורי אצל האדם. התורשה כשלעצמה תורמת מעט מאוד. המידה היא קניין. היא נרכשת מתוך עמל וגייעה. היא תוצאה של התרגלות.

בפנימייה יש שהות ומרחב לכל תלמיד לקנות מידות רצויות. הזכרנו לעיל את מידת היראה, ונייחד את דברינו כאן על הענווה, וכיצד להתרחק מן הגאווה, הכעס, האכזריות ולשון הרע.

הענווה

אסור למורה להיות נחבא אל הכלים, להיות קטן בעיניו, להיות בעל דימוי עצמי נמוך ובורח מן השררה. אדרבה, הוא צריך להפגין נוכחות, להקרין סמכות ולהנהיג כיתה. התלמידים אמורים להרגיש את חוסנו, את יכולת העמידה, את הכוח לשלוט. אזי ישמעו לו. אך כל זה צריך להיות ללא לבוש של גאווה, של זלוול או התנשאות. רק מורה בעל הערכה עצמית נכונה, אמיתית, יכול לשאוף לענווה. הענווה מעידה על חוסנו הפנימי, וזה מעלה את קרנו בעיני תלמידיו. היא

מכשירה אותו להיות מורה ראוי לשמו, וייהנו ממנו עצה, בינה ותושיה. מורה המעוטר בענווה אמיתית אינו רואה פחיתות כבוד להיות קשוב לזולת ומקשיב לדבריו, יהיה מי שיהיה. הקשבה לתלמיד עדיפה לעתים על דיבור אליו.

המדריך יכוון את תלמידיו לימסילת ישרים של הרמח"ל, ולעת הצורך גם יסביר (ראה פרק כב בביאור מידת הענווה ופרק כג בדרכי קנית הענווה וההרחקה ממפסדיה). כדי שלא יהרסו תלמידיו להתקרב אליו מעבר לקו הנתחם על ידי הדיסטנץ.

הכעס. מורה המכבד את עצמו לא יבוא לידי כעס. הכעס הוא מידה נפסדת המוציאה את האדם מגדרו. אסור לאבד שליטה במצב. מורה צריך ללמד מתוך שלווה, כשהוא פנוי מכל איום והוא מכוון את ספינתו כנדרש. אין ממה לברוח ואין את מי לתקוף. השלווה הנסוכה במורה משליטה רוגע בתלמידים. זהו המצב הרצוי. המשתעבד לכעסו כאילו עובד עבודה זרה, ויראת אלוקים פורחת ממנו. רק כעס אחד רצוי: כעס פדגוגי, כעס שיש בו כל הסממנים החיצוניים של כעס, אבל הוא בשליטה. זהו כעס למראית עין, הנקרא 'כעס הפנים', היינו: הוא מן הפנים ולחוץ, אך דעתו של ה'כועס' מיושבת עליו.

נוכל ללמוד מכעסו של משה. "ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר. ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן ויזר על פני המים וישק את בני ישראל" חרון אף לא מנע משה לבצע שרשרת של פעולות בזו אחר זו בדיקנות ובשלמות, היינו: הוא שלט בכעסו.

אכזריות. האכזריות היא מידה נפסדת וקשורה במזל מאדים. יש להרחיק מן ההוראה את אלו הנגועים בנגיף האכזריות כשם שיש להרחיק אותם מן הסנהדרין. וכך פוסק הרמב"ם (הלכות סנהדרין ב ג): "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים [רש"י]: "ששכח כבר צער גדול בנים ואינו רחמני" ולא סרים מפני שיש בהן אכזריות ולא מי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן". ר' יהודה (סנהדרין לו ע"ב) מוסיף אכזרי, ורבינו חננאל מנמק אל אתר: "משום דלא מרחמי וכיון דאין להם חנינא עלולים להטות את הדין לצד חומרא יתירא". יש לפסול --- מלכהן פאר כמורים, ואם אדם נגוע באכזריות, אין למסור ילדים לידי; כי הם יורו היתר לעצמם, מכוח תפקידם, ויתעללו בילדים, בלי משים, באמתלה של טובת הילד.

בזמננו, כאשר פושה האלימות, יש לדקדק שבעתיים בציציות המורים. בתוקף תפקידו, על המורה לחוס על תלמידיו ולכבד אותם, ואין מקום למורה הדומה לר' יוסי דמן יוקרת, אמורא ארץ ישראל מהדור השלישי או הרביעי. נציג כאן את שקרה עם אמורא זה. שם המקום 'יוקרת' נשתבש כנראה,

וזיהויו אינו יודע. ר' יוסי דמן יוקרת היה רבו של יוסי בר' בון (אבין). ר' יוסי בר' אבין היה רגיל אצל ר' יוסי דמן יוקרת. פעם אחת הניחו ובא לפני רב אשי [נ"א]: ר' אסין]. שאלו רב אשי מפני מה הניח את רבו ובא לכאן. אמר לו: אדם שאינו חס על בנו ועל בתו האיך יחוס עלי? בנו, כיצד? פעם אחת עבדו אצלו פועלים בשדה, עברו כמה שעות ולא הביא להם לחם. אמרו לבנו: רעבים אנו. היו יושבים תחת עץ תאנה, אמר: "תאנה, תאנה, הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא. הוציאה פירותיה ואכלו. ביתים בא אביו אמר להם: אל תתרעמו עליי שאיחרתי, משום שטרחת בדבר מצווה עד עכשיו. אמרו לו: הרחמן ישביעך כשם שהשביענו בנך. אמר להם: מהיכן? אמרו כך וכך היה מעשה. אמר לו: בני, אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה, ייאסף שלא בזמנו. בתו כיצד? הייתה לו בת יפה. פעם אחת ראה אדם אחד חותר בגדר להציץ בה. אמר לו: מה זאת? אמר לו: רבי, אם ללוקחה לא זכיתי, לראותה אל אזכה? אמר לה: בתי, מצערת את את הבריות, שובי לעפרך ולא ייכשלו כד בני אדם (תענית כד ע"א).

מדהים. אפילו נאמר שעשה את שעשה מתוך נימוקים נעלים, מי בזמנו יצדיק אותו? מי ביקש ממנו לרמוס ברגל גסה חיי נשמות טהורות? אף אחד לא היה רואה בעקידה הכפולה של שני ילדיו גבורה עילאית. הלוא ילדיו אינם קניינו הפרטי. הוא אחראי עליהם ותו לא. הלא אפילו בבן סורר ומורה נדרש בפירוש מההורים שיתפסו אותו אביו ואמו כאחד, ויביאו אותו ללקני עירו, ולהורים אסור בתכלית האיסור לפגוע בו לרעה.

מצד שני, אפילו יאנוש קורצ'אק, הפדגוג בעל השם העולמי, רופא רווק שחי בחדר אחד בבית היתומים עם הילדים ואשר הקדיש את כל חייו וכל עתותיו לילדים יתומים, ואפילו ליווה אותם עד לתאי הגז, אינו יכול לשמש דוגמה למורה בתנאי חיים רגילים, כי מורה חייב לחיות בתוך הקהילה ולהציג בחייו את הערכים של החברה. הוא צריך להיות חלק מן החברה, ולא לפרוש מן הצבור, ולא להיות זר להוויות העולם.

שמירת הלשון. המתכשר להוראה צריך לדעת לשלוט על פיו. להיזהר ממוצא פיו שמא יבוא לידי לשון הרע ורכילות. שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ימעט בדיבור ויבחן כל מה שעומד לומר. יאמר דבריו בלשון נקיה, וישתדל ביותר שלא להוציא מפיו על תלמיד הערכה מילולית הגובלת ברכילות ובהוצאת דיבה. ייזהר בשיבות מורים, שבהן הוא אמור לדווח על התלמידים, להיות אובייקטיבי, ולא ירבה לספר על חסרונותיו ומחדליו של תלמיד, ולא יטיח אשמה על חוסר השתדלות. המורה והתלמיד נמצאים באותה סירה, עד כדי כך

יחיאל שוקרון

שאפשר לשאול: האם אי הצלחתו של המורה נעוצה התלמיד או אולי לחילופין אי הצלחתו של התלמיד נעוצה במורה. לא הכול מותר לומר בישיבת המורים. אם הדברים שייאמרו על תלמיד ינוצלו לרעה נגדו, יש לשקול אם לאמרם. מוטב לסגור על התלמיד ולהצביע על הצדדים החיוביים שבו, מאשר לקטרג על התלמיד ולהטיח בפני כול את חוסר העניין שמגלה התלמיד, כדי להצדיק את מעשהו של המורה. "עזוב תעזוב עמו".

מצד שני, אין להרשות לתלמידים להוציא דיבתם רעה של מוריהם. הרב חיים דוד הלוי זצ"ל נשאל אם מותר לתלמידים לקיים דיון על אישיות מוריהם, ופסק שאיסור גדול וחמור הוא. הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ה א) ושו"ע (יו"ד, סי' רמב) פסקו שכל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכנה, שנאמר "ידבר העם באלוקים ובמשה", הוזה אומר: אם מדברים במשה כאילו מדברים באלוקים.

גישה עקרונית זו היונקת מן ההלכה יש לשמרה במסגרת המכללה, האמורה לשמר את ערכי היהדות, אף כי מאבדים לעתים אינפורמציה חשובה ויעילה.

לסיכום

כל העניינים הללו עשויים להתלבן יפה במסגרתה של הפנימייה במכללה. הפנימייה אמורה להעביר לפסים אופרטיביים את הדברים הנלמדים במכללה בתיאוריה, בשיעור.

לא הכול נאמר כאן, אך במה שנאמר יש כדי לתת תמונה נאמנה על תפקידיה המגוונים של הפנימייה האמורה להכניס שיפורים בכל תחומי ההוראה שבמכללה, הן בהשגרת המיומנויות, הן בחידוד ההתנהגויות והן בשיפורים באישיותם של פרחי ההוראה. אם היא תופעל בידי מיטב המדריכים, היא תהפוך למקור לא אכזב של חוסן חינוכי ומעיין המתגבר ששפע מימיו נובע והולך. מטרתה היא לחולל שינוי מקיף באישיותם ובהתנהגותם של תלמידי המכללה והכשרתם ברוח דתית לקראת תפקידם נושא האחריות.